

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти

ІННОВАТИКА В ОСВІТІ

Короткий термінологічний словник

для студентів денної форми навчання
спеціальності 013 «Початкова освіта»
ОС «Молодший бакалавр»

Мукачево
МДУ 2021

УДК 378.14 (371.39)

ББК

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 8 від 18 лютого 2021 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри теорії та методики початкової освіти
протокол № 10 від 01 лютого 2021 р.*

Рецензент: д.п.н., професор Теличко Н.В.

Т 50

Інноватика в освіті: короткий термінологічний словник. Для студентів денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» /Укладач: Г.В. Товканець. – Мукачєво: МДУ, 2021.– 80 с.

Короткий термінологічний словник створено з метою упорядкування лексики і тлумачення термінів з інноватики в освіті.

Короткий термінологічний словник може бути використаний у навчальній і практичній діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачами вищої школи, студентами педагогічних спеціальностей, зокрема студентами спеціальності 013 «Початкова освіта».

ПЕРЕДМОВА

Освіта як одна з найважливіших складових суспільства, з одного боку, залежить від процесів, що відбуваються в ньому, повинна швидко реагувати та відповідати стану науково-технічного прогресу, тенденціям розвитку економічної сфери країни, з іншого, безумовно, – впливає на всі процеси і сторони життя, оскільки готує фахівців, розвиває особистість, формує певні життєві погляди. Тому особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми впровадження та перспективи інновацій в освіту нашої країни.

Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості та процесів застосування її результатів.

Інновацію в освіті розглядають як реалізоване нововведення – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті і формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і в підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу.

Короткий термінологічний словник є словником-довідником для педагога з проблем інноватики в освіті. Головною ідеєю створення термінологічного словника є необхідність надання методичної допомоги майбутнім педагогам у формуванні високого рівня їх професійної культури і компетентності. Крім того, необхідність створення термінологічного словника обумовлена динамічними змінами в сфері освіти, пов'язаними з інноваційними процесами. Представлений термінологічний словник має на меті впорядкувати лексику з інновацій освіти і полегшити розуміння сучасних педагогічних термінів з метою точного розкриття змісту понять.

В термінологічному словнику вміщені інноваційні терміни і найважливіші поняття, якими оперує сучасна педагогічна наука. Короткий термінологічний словник підготовлений на основі сучасних джерел: енциклопедичних словників, довідників з педагогіки, окремих авторських праць і статей.

Дане навчальне видання може представляти інтерес для майбутніх педагогів та освітян, які цікавляться сучасними проблемами і перспективами розвитку педагогічної науки й інноваційними процесами в освіті.

А

АВТОРИТЕТ ВЧИТЕЛЯ – особлива професійна позиція, що визначає вплив на учнів, що дає право приймати рішення, висловлювати оцінку, давати поради. Справжній авторитет вчителя базується не на посадових і вікових привілеях, а на високих особистісних та професійних якостях педагога: демократичний стиль співпраці з вихованцями, емпатію, здатність до відкритого спілкування, позитивну «концепцію» вчителя, його прагнення до постійного вдосконалення, ерудованість, компетентність, справедливість і доброту, загальну культуру.

АВТОРСЬКА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА – нормативний документ творчо орієнтованої діяльності педагога, що фіксує зміст курсу, який повинен відображати наукові й світоглядні спрямування змісту знань і умінь; вид додаткової освітньої програми, повністю створеної педагогом або колективом педагогів, що відрізняється новизною, актуальністю і призначений для вирішення певної проблеми; результат дослідницької роботи педагога з аналізу вже наявних програм даної тематики, сучасних методик, інноваційних технологій навчання, передового педагогічного досвіду.

АВТОРСЬКА ШКОЛА – експериментальний навчально-виховний заклад, діяльність якого заснована на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленої автором або авторським колективом. Термін «Авторська школа» активно вживається з кінця 80-х рр. ХХ століття, проте авторськими за своєю суттю були виховні заклади Й Песталоцці, С. Френе, Я. Корчака, С.Шацького, А.Макаренка, В. Сухомлинського.

АДАПТАЦІЯ – пристосування людини до умов існування; буває біологічна, психологічна, соціальна.

АДАПТОВАНА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА – освітня програма, адаптована для навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку, індивідуальних можливостей і при необхідності забезпечує корекцію порушень розвитку і соціальної адаптації зазначених осіб.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ – це можливість учасників освітнього процесу навчатися викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами; інтеграційний процес у сфері освіти, що надає можливість студентам, аспірантам, викладачам приймати участь в різноманітних навчальних або навчально-дослідницьких програмах з метою підвищення якості освіти, розвитку міжкультурного обміну, підготовки майбутніх кваліфікованих спеціалістів.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – сукупність заходів, що вживаються з метою інтенсифікації навчальної діяльності та підвищення ефективності. Здійснюється за трьома напрямками:

а) педагогічна – використання форм та методів навчання, що стимулюють пізнавальні інтереси;

б) соціально-психологічна – організація міжособистісного спілкування в навчальній групі, що сприяє змагальності і взаємонавчання її членів, заохочення індивідуальних досягнень з боку педагога і групи;

в) соціально-економічна – підвищення особистої соціальної економічної зацікавленості в більш високих результатах навчальної діяльності.

АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ (від лат. *activus* – діяльний) – діяльне ставлення особистості до середовища, здатність виробляти суспільно значущі перетворення матеріального і духовного середовища на основі освоєння історичного досвіду людства; проявляється у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні. Формується під впливом середовища і виховання.

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ – термін, який найчастіше використовується практиками навчання для позначення проблемних лекцій, рольових і ділових ігор, групових дискусій, рішення ситуаційних завдань. Методи, що стимулюють пізнавальну діяльність учнів. Будуються в основному на діалогові, який передбачає вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми. Активні методи навчання характеризуються високим рівнем активності учнів. Можливості різних методів навчання в сенсі активізації навчальної та навчально-виробничої діяльності різні, вони залежать від природи і змісту відповідного методу, способів їх використання, майстерності педагога. Кожен метод активним робить того, хто його застосовує.

АКТУАЛІЗАЦІЯ – перетворення знань, навичок і почуттів в процесі освітньої діяльності з прихованого, латентного стану в реальний, діяльнісний

АЛГОРИТМ НАВЧАЛЬНИЙ – документ письмового інструктування, чітке розпорядження про найбільш доцільне виконання дій з урахуванням реальних умов, що призводять найкоротшим шляхом до бажаного результату. У виробничому навчанні застосовуються два основних типи алгоритму навчального: алгоритм дії і алгоритм пошуку.

АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ ПРОГРАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

- створення соціальних, психолого-педагогічних и матеріальних умов для розвитку та впровадження інновацій в освітню практику;
- розвиток новаторських процесів, інтелектуальної і дослідницької діяльності;
- створення організаційно-педагогічних умов для діяльності вчителів-новаторів;
- підвищення ступеня організованості й раціональності організації новаторських ідей та їх концепцій;
- впровадження методичних інновацій у освітній процес;
- залучення до інноваційного процесу всіх учителів, учнів, науковців, працівників мистецтва й культури, батьківської громадськості;
- стимулювання учасників освітнього процесу за новаторство и творчо-пошукову діяльність.

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ – це процес перетворення неформального опису процесу або процедури в алгоритм (припис про виконання у зазначеній послідовності операцій, що призводить до вирішення будь-якого завдання певного класу); розділ інформатики, метод опису систем або процесів шляхом створення алгоритмів їх функціонування.

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ БЛОК НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ – частина навчального матеріалу в змісті навчання, яка розробляється в декількох варіантах; викладачеві або навчальному закладу надається право вибору блоку з урахуванням спеціальності (спеціалізації), умов майбутньої роботи фахівців, інтересів учнів.

АНАЛІЗ – включає в себе такі поняття: логічний прийом пізнання, що представляє собою уявне розкладання предмета (явища, процесу) на частини, елементи або ознаки, їх зіставлення і послідовне вивчення з метою виявлення істотних якостей і властивостей;

– поділ об'єкта на складові частини;

– метод наукового дослідження, уявне чи реальне розчленування об'єкта дослідження на складові частини, елементи;

– початковий етап наукового дослідження, що дозволяє перейти від загального опису будь-якого об'єкта (явища) до виявлення його внутрішньої будови, складу, визначення властивостей його окремих частин, співвідношень між частинами.

Розрізняють такі види аналізу:

– кількісний, основу якого складають статистичні дані, що характеризують багатосторонню діяльність установи. При його проведенні аналізується динаміка і структура показників (за кілька років), проводиться порівняльний аналіз окремих даних;

– якісний, в ході якого аналізується зміст роботи, її специфіка, спрямованість; дає відповіді на питання: як ведеться робота, якими засобами досягнуті ті чи інші успіхи, або в чому проявилися недоліки.

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ – розбір змісту навчального заняття за складовими частинами з різних точок зору для оцінки його в цілому; є одним з основних способів вивчення і узагальнення досвіду, неодмінною умовою вдосконалення педагогічної майстерності, а також одним із способів навчання студентів - майбутніх педагогів.

Б

БАЗОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН – це документ, що визначає структуру та зміст загальної середньої освіти через інваріантну і варіативну складові, які встановлюють погодинне та змістове співвідношення між освітніми галузями (циклами навчальних предметів), гранично допустиме навчальне навантаження учнів та загальнорічну кількість навчальних годин.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ – це галузь знання, що спрямована на забезпечення безпеки й попередження небезпеки шляхом з'ясування загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу на організм людини; галузь розробки й реалізації відповідних засобів і заходів щодо створення безпечних умов середовища проживання і життєдіяльності людей; комплексна навчальна дисципліна, що передбачає здобуття базових знань із проблеми забезпечення оптимальних умов існування людини у природному й техногенному середовищах.

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА – комплекс державних, приватних і суспільних освітніх установ, що забезпечують організаційну і змістовну єдність і подальший взаємозв'язок всіх ланок освіти, задовольняючи прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом всього життя.

БІЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА (від англ. *bilingual education*) – освіта, в процесі якої використовуються дві мови – рідна (перша) та друга (іноземна). Форми використання двох мов (вербальна, письмова, візуальна, аудіо та інші), а також види дидактичних матеріалів та їх мова не

регламентуються, але їх рівень має відповідати середній мовній компетенції референтної групи.

БІОЕТИКА (від грец. Βίος – життя, θος – звичай) – розділ прикладної етики, що вивчає проблеми людської моралі; органічне поєднання новітніх досягнень біології і медицини з духовністю. Біоетика регламентує поведінку людей в умовах використання високих технологій, які можуть змінити їх тіло, психіку й потомство.

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС – структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи (18-19 червня 1999 р). Метою Болонського процесу є створення європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи.

БУДИНОК РАДОСТІ – авторська школа Вітторіно да Фельтре (1378-1446) – італійського педагога-гуманіста, що стала зразком для створення нових гуманістичних шкіл у різних країнах Європи.

БУЛІНГ (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) – складна соціально-педагогічна проблема, що тлумачиться як: вид соціальної агресії або соціальна ситуація, яка виникає в групі; певні діяння молоді, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що викликають появу почуттів образи або стресу; залякування, фізичний або психологічний терор тощо.

БУКТРЕЙЛЕР – короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Метою створення буктрейлера є спонукання до прочитання книги. Його особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, інтригуючій формі.

В

ВЕБ-КВЕСТ ТЕХНОЛОГІЯ (від англ. web-quest – завдання) – сукупність методів і прийомів організації дослідницької діяльності з елементами рольової гри, у процесі якої здобувачі освіти здійснюють пошук необхідної інформації за допомогою інтернет-ресурсів. Вебквести – це міні-проекти, для розв’язання яких здобувачі освіти не лише добирають великий об’єм інформації, отриманої із Інтернету, але й скеровують свою діяльність на її ґрунтовний аналіз, систематизацію і подальшу презентацію.

ВЕБ-САЙТ (від англ. website, місце, майданчик в інтернеті) – це сукупність логічно зв’язаної гіпертекстової інформації, оформленої у вигляді окремих сторінок і доступної в мережі Інтернет, які об’єднані як за змістом, так і за навігацією під єдиним доменним ім’ям.

ВІДКРИТА ОСВІТА – це складна соціальна система, здатна до швидкого реагування у зв’язку з мінливими соціально- економічними ситуаціями, індивідуальними та груповими освітніми потребами і запитамі. У ній школа розглядається як навчальний заклад становлення і розвитку вільної людини. Відкрита освіта базується на світоглядних і методологічних засадах відкритості та безперервності процесу пізнання. Основу освітнього процесу у відкритій освіті складає цілеспрямована,

контрольована, інтенсивна самотійна робота студентів (учнів), які можуть вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, мати при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем, а також контактів між собою

ВІКІ-ТЕХНОЛОГІЇ (з гавайської *wiki* – швидко) – це технологія, яка базується на реалізації моделі колективного гіпертексту із можливістю створення і редагування будь-якого запису кожним зареєстрованим користувачем мережної спільноти, що забезпечує умови швидкої взаємодіяльності при колективному написанні текстів. Переваги *wiki технології*: веб-сторінки можна багаторазово правити; здійснення обліку змін, що були внесені та можливість повернутися до попередньої версії; можливість обговорення кожної статті з написанням власного коментаря.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ – (VR, virtual reality, VR, штучна реальність) – штучно створена технічними засобами ілюзія дійсності; є поглибленою мультимедійною або комп'ютерною реальністю, повторює середовище, яке імітує фізичну присутність в місцях реального або уявного світу. Світ, створений у такий спосіб, передається людині через її відчуття: зорові, слухові, нюхові, тактильні та інші. Завдяки цьому мозок сприймає уявну картину як реальну

ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІЧНА – особистісний контакт педагога і здобувача освіти, випадковий або спеціальний, приватний або публічний, тривалий або короткочасний, вербальний або невербальний, що має наслідком взаємні зміни їх поведінки, діяльності, відносин, установок. Взаємодія педагогічна може проявлятися у вигляді співробітництва, коли обома сторонами досягається взаємна згода і солідарність у розумінні цілей спільної діяльності і шляхів її досягнення, і у вигляді суперництва,

коли успіх одних учасників спільної діяльності стимулюють або гальмують більш продуктивну і цілеспрямовану діяльність інших її учасників.

ВИХОВАННЯ – рівень розвитку особистості, що виявляється в узгодженості між знаннями, переконаннями, поведінкою і характеризується ступенем оформленості суспільно значущих якостей. Розлади, конфлікт між тим, що людина знає, як вона думає і як реально діє, може призводити до кризи особистості. Вихованість. - сьогоdnішній рівень розвитку особистості на відміну від вихованості - потенційного рівня особистості, зони її найближчого розвитку.

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНЕ – процес і результат стихійної взаємодії людини з найближчим життєвим середовищем і умовами цілеспрямованого виховання (сімейного, духовно-морального, громадянського, правового, релігійного та ін.); процес активного пристосування людини до певних ролей, нормативних настанов і зразків соціальних появів; планомірне створення умов для цілеспрямованого розвитку людини в процесі його соціалізації.

ВИХОВНА РОБОТА – цілеспрямована діяльність з організації життєдіяльності дорослих і дітей, метою якої є створення умов для повноцінного розвитку особистості. Через виховну роботу реалізується виховний процес.

ВИХОВНА СИСТЕМА – комплекс, що включає в себе: цілі; суб'єктів, що реалізують такі цілі; діяльність; відносини, що виникають між її учасниками і об'єднують їх; освоєну суб'єктами виховання, середовище і

управління, що забезпечують єдність компонентів виховної системи та розвиток цієї системи.

ВИХОВНІ ВІДНОСИНИ – різновид відносин між людьми, що виникає у виховній взаємодії, спрямованих на духовний, моральний розвиток і вдосконалення.

ВИХОВУВАНІСТЬ – підготовленість людини до порівняно швидкого формування нових для неї пізнавальних, емоційних або поведінкових умінь і навичок.

ВИХОВУЮЧЕ НАВЧАННЯ – навчання, при якому досягається органічний зв'язок між набуттям здобувачами освіти знань, умінь, навичок і формуванням у них емоційно-цілісного ставлення до світу, один до одного, до засвоюваного навчального матеріалу.

ВПРОВАДЖЕННЯ – традиційний для вітчизняної педагогіки етап дослідження інноваційної діяльності, пов'язаний з організацією цілеспрямованого просування досягнень науки і передового педагогічного досвіду в масову практику; один з видів інноваційних процесів, зміст якого направлено на освоєння і використання педагогічних нововведень.

Г

ГЕЙМІФІКАЦІЯ (або ігрофікація, від англ. gamification, геймізація) – застосування ігрових підходів та елементів гри з метою підвищення пізнавальної активності та мотивації до вирішення прикладних завдань у процесі навчання, кваліфікації, особистісного професійного зростання, формування ключових та професійних компетентностей. Цей термін був уведений розробником комп'ютерних ігор Н. Пеллінгом у 2002 р

ГЕРМЕНЕВТИКА (від грец. Hermeneutikos - роз'яснюють, розтлумачувати) – напрям у філософії, основною проблемою якого є проблема розуміння. У педагогіці герменевтика починає використовуватися як принцип наукового дослідження, що вимагає більш осмисленого і глибокого розуміння суті виховної взаємодії та розробки технологій навчання. В освіті одним з основних способів досягнення істини є навчання розуміння.

ГІМНАЗІЯ – заклад освіти для обдарованих і здібних дітей, що забезпечує науково-теоретичну, гуманітарну, загальнокультурну підготовку, задовольняє різнобічні освітні запити особистості, суспільства і держави. Гімназійна освіта зорієнтована на створення умов для самореалізації, саморозвитку особистості учня, формування його гуманістичного світогляду на основі єдності гуманітарного знання й естетичного виховання.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ (від англ. globalization of education) – тенденція, під впливом якої заклади освіти, які раніше були обмежені в наданні освітніх послуг державними кордонами окремої країни, отримали можливість експортувати свої послуги в інші країни.

ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – інтегративна якість особистості, що є результатом інноваційної підготовки та характеризується сформованістю в педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, технологічної грамотності, здатності до творчості та рефлексії

ГОТОВНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО САМОВИЗНАЧЕННЯ – готовність школярів до вибору свого трудового, професійного шляху, усвідомлення власних інтересів, індивідуальних психологічних особливостей своєї особистості.

ГУМАНІЗАЦІЯ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ – реалізація в процесі побудови відносин між педагогом і вихованцем принципів світогляду, в основі якого лежить повага до людей, турбота про них; постановка в центр педагогічної уваги інтересів і проблем дитини; формування у дітей відношення до людської особистості як вищої цінності в світі. відіграє роль соціального захисту дитини та дитинства.

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ – поширення ідей гуманізму на зміст, форми і методи навчання; забезпечення освітнім процесом вільного і всебічного розвитку особистості, її діяльної участі в житті суспільства.

ГУМАНІЗМ – принцип світогляду, в основі якого лежить визнання безмежності можливостей людини і його здатності до вдосконалення, прав особистості на вільний прояв своїх здібностей, переконань, твердження блага людини як критерію оцінки рівня суспільних відносин.

ГУМАНІСТИЧНИЙ ІДЕАЛ ЛЮДИНИ – виникло в античній Греції, а потім неодноразово відроджується в суспільній свідомості на протязі

людської історії уявлення про досконалу людину як всебічно освічену і розвинену, яка усвідомлює свою індивідуальність, покликання, своє право на вільний розвиток власних здібностей. Сучасні педагогічні підходи повертаються до цих уявлень, надаючи великого значення моральному впливу на розум учнів, на їх серце, почуття, волю.

ГУМАННІСТЬ (від лат. *humanus* – людський) – людяність, людинолюбство, повагу до людей і їх переживань. Одна з провідних моральних цінностей, яка повинна формуватися у сучасної людини в процесі виховання і навчання.

ГРА – вид креативної діяльності людини, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ – побудова стосунків учасників освітнього процесу на основі зміни стилю пед. спілкування – від авторитарного до демократичного, подолання жорстокого маніпулювання свідомістю вихованців, практики індоктринації учнів і студентів – нав'язування їм непорушних стереотипів мислення, догм, які не підлягають критиці; соціально-педагогічний принцип, який відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність; націлена на посилення тих положень вітчизняної і зарубіжної педагогіки, які орієнтують на повагу до особистості вихованця, формування в нього самостійності, встановлення гуманних, довірчих стосунків між ним і вихованцем.

ГРУПОВА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем і в співпраці з учнями.

ГРУПИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: технології сімейного виховання; □ технології дошкільного виховання; технології соціально-педагогічних комплексів; технології додаткової освіти; технології трудового і професійного виховання і освіти; технології виховання і навчання дітей з проблемами; технології соціально-педагогічної реабілітації і підтримки дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності (інвалідів); технології реабілітації дітей з порушенням соціальних зв'язків і відносин; технології встановлення зв'язків з громадськістю (PR-технології).

Д

ДЕЛЬФІЙСЬКИЙ МЕТОД (названий на честь давньогрецького міста Дельфи, яке славилось мудрецами, що передбачали майбутнє) – це технологія, яка застосовується для прогнозування та експертизи. Метод був розроблений в 1953 році Гордоном і Хелмером в RAND Corp. Метод становить спроектовану програму, спрямовану на формування колективної думки фахівців та узгодження їхніх поглядів з питань досліджуваної проблеми. Його можна розглядати як наступний етап змістових ітерацій методів мозкової атаки і сценаріїв. Основна мета цього методу – уникнувши впливу психологічних чинників (навіювання, пристосування до думки більшості та ін.), знайти найкращий варіант розв'язання проблеми й

закласти основи забезпечення контактів практики з обчислювальною технікою.

Процедура вироблення думок експертів цим методом складається з чотирьох турів:

- 1) експерти оцінюють події, доповнюють (чи скорочують) перелік питань анкети, яку спеціально для цього розробили аналітики;
- 2) експертів ознайомлюють з характеристикою групової відповіді – медіаною й показниками розкинутості індивідуальних оцінок;
- 3) експерти висувають аргументи на користь своїх оцінок;
- 4) усі мотивування доводять до відома експертів, їм надають останню можливість обґрунтувати свої відповіді.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ОСВІТИ – це сукупність вимог до змісту і результатів освітньої діяльності закладів освіти; важливий засіб ефективного регулювання не лише результатів діяльності закладів освіти, а й організації освітнього процесу і застосування тих чи інших дидактичних засобів.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ – це сукупність вимог до змісту і результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах спеціальності; важливий засіб ефективного регулювання не лише результатів діяльності ЗВО, а й організації освітнього процесу і застосування тих чи інших дидактичних засобів.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ – делегування повноважень щодо управління і законодавчої ініціативи в сфері освіти органами виконавчої влади на регіональному рівні. В основі української реформи децентралізації освіти покладено європейський принцип субсидіарності -

перехід права прийняття рішення від центральних органів державної влади до тих, де вони будуть найбільш ефективними, тобто до органів місцевого самоврядування.

ДІЛОВА ГРА – метод імітації (наслідування, зображення) прийняття рішень в різних штучно створених ситуаціях шляхом розігрування відповідних ролей, індивідуальних і групових, за заданими і встановленими самими учасниками гри правилам. Ділова гра – це колективна цілеспрямована діяльність учнів із засвоєння дисциплін або розділів за допомогою ділового імітаційного моделювання.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНА - професійна діяльність, спрямована на створення в педагогічному процесі оптимальних умов для виховання, розвитку та саморозвитку особистості вихованця і вибору можливостей вільного і творчого самовираження. Основна проблема діяльності педагогічної - поєднання вимог і цілей вчителя з можливостями, бажаннями і цілями учнів; успішне здійснення діяльності педагогічної обумовлюється рівнем професійної свідомості вчителя, оволодіння ним педагогічною технологією, педагогічною технікою. Три моделі діяльності педагогічної: педагогіка примусу (авторитарна педагогіка), педагогіка повної свободи, педагогіка співробітництва.

ДЕРЕВО ЦІЛЕЙ І ЗАДАЧ – структурна модель процесу прийняття рішень, включаючи його елементи за рівнями (цілі, задачі, заходи) і зв'язки між ними (включення та/або підпорядкованість). Зазвичай для реалізації усіх цілей, що висувуються, ресурсів не вистачає, тому існує необхідність виділення із загальної сукупності цілей найбільш важливих, пріоритетних. Дерево цілей дає можливість деталізувати загальні цілі,

задачі та заходи на складові й оцінити найбільш важливі, ті, які мають перевагу, що є дуже корисним при розробці планів.

ДІАЛОГ – складний, багатофункціональний, соціально-психологічний феномен, який пронизує весь життєвий простір людини, як на психофізичному рівні, так і на рівні соціальних відносин між людьми.

ДИФЕРЕНЦІФІКАЦІЯ В НАВЧАННІ ТА ОСВІТІ – організація навчальної діяльності школярів, при якій за допомогою відбору змісту, форм, методів, темпів, обсягів освіти створюються оптимальні умови для засвоєння знань кожною дитиною; орієнтація системи освіти на задоволення різноманітних освітніх потреб. Диференціація в навчанні та освіті буває зовнішня (організація спецшкіл, відкриття класів з поглибленим навчанням або корекційних, факультативів, курсів за вибором тощо); внутрішня, коли в рамках звичайного класу для кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості, визначається найбільш раціональний характер роботи на уроці, і елективна (надання учням права вибирати ряд предметів для вивчення в додаток до обов'язкових навчальних дисциплін).

ДОДАТКОВІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ – освітні програми різної спрямованості, які реалізуються в загальноосвітніх установах і освітніх установах професійної освіти за межами, що визначають їх статус основних освітніх програм; в освітніх установах додаткової освіти; за допомогою індивідуальної педагогічної діяльності.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ – педагогічно організований процес засвоєння і прийняття здобувачами освіти базових національних цінностей, засвоєння системи загальнолюдських цінностей, культурних, духовних і моральних цінностей багатонаціонального народу.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК – здійснюване в процесі соціалізації послідовне розширення і зміцнення ціннісно-сміслової сфери особистості, формування здатності людини оцінювати і свідомо вибудовувати на основі традиційних моральних норм і моральних ідеалів ставлення до себе, інших людей, суспільства, держави, Батьківщини, світу в цілому .

ДУХОВНІСТЬ – вищий рівень розвитку і саморегуляції зрілої особистості, коли основними орієнтирами її життєдіяльності стають вічні людські цінності; орієнтованість особистості на дії на благо оточуючих, пошук нею моральних абсолютів; з християнської точки зору – єднання людини в своїх вищих прагненнях з Богом.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – сучасна освітня технологія з використанням засобів передачі навчально-методичної інформації на відстань (телефони, телебачення, радіо, модемний та супутниковий зв'язок, комп'ютери, аудіовізуальні засоби навчання та ін): сприяє зростанню ефективності навчального процесу, активізації учнів, підвищенню інтересу до навчання, можливості використання унікального досвіду видатних педагогів різних країн, збагаченню вітчизняних освітніх технологій, формуванню більш гнучкої системи освітніх курсів та дисциплін, більш якісному контролю знань учнів та ін.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА – освітні послуги учням, фізично віддаленими від освітніх центрів, за допомогою засобів масової інформації та зв'язку.

ДОСЛІДЖЕННЯ У НАВЧАННІ – це технологія залучення учнів до самостійних пошуків, на основі яких вони встановлюють зв'язки між

предметами, явищами і процесами об'єктивної дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності; забезпечення освітньої підготовки учнів у процесі систематичних (за періодами навчання і навчальними предметами) навчальних досліджень.

Е

ЕВРИСТИКА (від. грец. *heuristiko* – знаходжу, відшукую, відкриваю) – це теорія і практика організації вибіркового пошуку при вирішенні складних інтелектуальних завдань;

– *евристичні методи розв'язування задач*, які зазвичай протиставляються формальним методам розв'язування, що спираються на точні математичні моделі (використання евристичних методів (евристик) скорочує час розв'язування задачі порівняно з методом повного довільного перебору можливих альтернатив; іноді в психологічній і кібернетичній літературі евристичними вважають будь-які методи, спрямовані на скорочення перебору варіантів, або індуктивні методи розв'язування задач);

– *організація процесу продуктивного творчого мислення* (евристична діяльність) як сукупність притаманних людині механізмів, за допомогою яких породжуються процедури, спрямовані на розв'язання творчих завдань;

– *наука, яка вивчає евристичну діяльність*; спеціальний розділ науки про мислення. Її основний об'єкт – творча діяльність; найважливіші проблеми – завдання, що пов'язані з моделями прийняття рішень;

– *спеціальний метод навчання* (сократичні бесіди) або колективного розв'язування проблем. Евристичне навчання, історично започатковане Сократом, полягає в пропонуванні учням серії навідних питань і прикладів. Колективний метод розв'язання складних проблем (який дістав

назву «мозкового штурму») ґрунтується на тому, що учасники колективу ставлять авторові ідеї розв'язання навідні запитання з прикладами і контрприкладми;

– *методична або методологічна наука*, предметом якої є розв'язання проблем в умовах неозначеності, спеціальний розділ науки про мислення. Головною проблемою евристики є усунення суперечностей.

ЕКСПЕРИМЕНТ ОСВІТИ (лат. *experimentum*– проба, дослід) – метод дослідження, що передбачає виокремлення суттєвих факторів, які впливають на результати освітньо-педагогічної діяльності, дає змогу варіювати ними задля досягнення оптимальних результатів; контрольована педагогічна діяльність, спрямована на створення та апробування нових технологій навчання й виховання, розвитку дітей, управління освітнім закладом.

ЕКСПЕРТИЗА– це спосіб аналізу причинно-наслідкових зв'язків не тільки стосовно того, що вже відбулося, але й того, що очікується, має або може відбутися; це спосіб пізнання певної реальності у тих випадках, коли ця реальність не піддається прямому вимірюванню, обрахуванню і взагалі якому завгодно об'єктивному дослідженню.

ЕКСТЕНСИВНІ ІННОВАЦІЇ (екстенсивний – від лат. *extensivus* – розширюючий) – інновації, що реалізуються завдяки залученню додаткових потужностей (інвестицій) нових засобів, обладнання, технологій, капіталовкладень тощо; нарощують кількісні характеристики педагогічного продукту переважно за рахунок нових інформаційних технологій, перерозподілу часу на різні види навчальної діяльності, диференціацію та індивідуалізацію інноваційної діяльності.

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ (англ. E-learning, скорочення від англ. Electronic Learning) – система навчання, побудована на використанні інформаційних та телекомунікаційних технологій.

ЕЛЕКТРОННИЙ ОСВІТНІЙ РЕСУРС (англ. Digital learning objects; DLO) – сукупність навчальних, наукових, інформаційних, довідкових матеріалів та засобів, розроблених в електронній формі та представлених на носіях будь-якого типу або розміщених у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів.

ЕМПАТІЯ – це стан, пов'язаний зі здатністю емоційно відгукуватися на переживання іншої людини; здатність індивіда до паралельного переживання тих емоцій, що виникають у іншого індивіда в ході спілкування з ним; розуміння іншої людини шляхом емоційного «чуття» її переживання.

ЕНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА ОСВІТА (environmental education від англ. з environment навчальне середовище) – це процес формування ціннісних установок і концепцій з метою розвитку умінь і навичок, необхідних для розуміння і оцінки взаємодії між людиною, її культурою і природним оточенням (за J. Palmer, 1998); освіта «про» навколишнє середовище, освіта «в» або «через» навколишнє середовище і «для» навколишнього середовища; міжпредметне поле інтеграції біології, хімії, фізики, екології та географії; це практика прийняття рішень і розвитку самосвідомості, енвайронментальної етики, типів поведінки і навичок діяльності, що стосуються якості навколишнього середовища. У матеріалах першої у світі міжурядової конференції з екологічної (тобто енвайронментальної) освіти, яку організувало ЮНЕСКО у співпраці з ЮНЕП в 1977 р. (Тбіліська декларація), зазначено, що природоохоронні знання – це знання і

розуміння того, як функціонує навколишнє середовище, як взаємодіють і залежать від навколишнього середовища люди, і як можуть бути розв'язані екологічні проблеми.

ЕРУДОВАНІСТЬ – характеристика високого рівня розвитку інтелекту, аналітичного мислення, освіченості, високоморальної культури поведінки людини, що базується на умінні вести розмову переконливо.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ МАЙДАНЧИК – експериментальна освітня установа; звання (статус), що привласнюється освітнім установам, які проводять експериментальну роботу.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ШКОЛА – освітня установа, що здійснює практичну перевірку ефективності теоретично знайдених рішень будь-якої педагогічної проблеми.

ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА (elearning) – це спосіб організації освітнього процесу, який базується на використанні ІКТ, технологій мультимедіа й Інтернету з метою створення системи масового навчання і перепідготовки населення, підвищення якості освіти за рахунок покращення доступу до ресурсів і сервісів, а також віддаленого обміну знаннями і сумісної праці.

ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ – це навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали і засоби, розроблені в електронній формі і представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу, у частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

ЕТАПАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ - цілетворення (точне визначення бажаного результату як сукупності дій учнів); діагностика (виявлення вихідного рівня спостережуваних дій); рецептування (створення програми спільної роботи вчителя та учнів або «написання рецепту дій»); здійснення технологічного процесу (забезпечення умов для втілення програми); оцінка і корекція результатів (зіставлення результатів з визначеним еталоном).

Є

ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТА – це певний еталон для формування освітніх систем усього світу, що передбачає дотримання певних принципів: вміння і бажання поділяти відповідальність; брати участь у груповому прийнятті рішень; мирно розв’язувати суперечки; долучатись до діяльності демократичних інституцій, сприйняття різноманітності; поваги до інших; уміння співпрацювати з людьми інших культур, мов, релігій майстерне усне й писемне спілкування; комунікативні вміння.

ЄДИНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР – територія (регіон), в якій державою і громадськими організаціями забезпечується уніфікований рівень(ні) (стандарт) освіти

Ж

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ НОВОВВЕДЕННЯ – процес проходження етапів нововведення від зародження нової ідеї до її розробки, створення, поширення, використання та утилізації (занепаду). Інновація поширюється протягом певного часу й має такі основні етапи в своєму розвитку: *народження ідеї* або виникнення нової концепції – етап відкриття; *створення нововведення*, втілення його в певний зразок; *доброби та практичного використання* нововведення; *самостійного існування інновації*, її розповсюдження та впровадження в нові сфери; панування інновації, появи альтернативи або заміни даного нововведення більш ефективним; *скорочення масштабів використання нововведення*; *ірадіації нововведення* – його модернізації та видозміни.

ЖИТТЄВА СТРАТЕГІЯ – це модель побудови й реалізація планів особистістю свого життя з урахуванням перспективи, в якій втілюються ключові цілі особистості, суперечності між суспільними та її особистими цілями, а також між цілями та реальними можливостями їх здійснення.

ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ – духовно-практична діяльність, спрямована на визначення життєвої стратегії особистості, реалізацію індивідуального життєвого проекту.

З

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ - освітній, освітньо-науковий заклад, який реагує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійної програми вищої освіти за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує

навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

Основними завданнями закладу вищої освіти є:

1) провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;

2) для університетів, академій, інститутів – провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;

3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;

4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;

5) забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

6) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ – це заклад освіти, основним видом діяльності якого є освітня діяльність у сфері загальної середньої освіти; заклад освіти провадить освітню діяльність на певному рівні загальної середньої освіти, за умови наявності відповідної ліцензії, виданої в установленому законодавством порядку. Типи закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти: початкова школа, що забезпечує здобуття початкової освіти; гімназія, що забезпечує здобуття базової середньої освіти; ліцей, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ реалізуються шляхом таких напрямів навчально-виховної діяльності у практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів:

- створення умов для зміцнення здоров'я молодших підлітків та їхнього гармонійного розвитку;
- організація навчально-виховного процесу з урахуванням його психологічного та фізіологічного впливу на організм молодших підлітків;
- розроблення й реалізація програм з формування культури здоров'я і профілактики шкідливих звичок;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку молодших підлітків;
- функціонування служби психологічної допомоги вчителям і учням щодо подолання стресів, тривожності, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі;
- контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу; нормування навчального навантаження і профілактики стомлюваності молодших підлітків;
- організація збалансованого харчування молодших підлітків у навчальному закладі.

ЗАКОН РОЗВИТКУ (протікання) інноваційних процесів - об'єктивна внутрішня, істотна, стійкий зв'язок (і відношення), що виникає в процесі створення, освоєння і використання педагогічних нововведень. Н. Р. Юсуфбекова сформулювала закон незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища, закон фінальної реалізації інноваційного процесу, закон стереотипізації педагогічних інновацій, закон циклової повторюваності, поверненні педагогічних інновацій.

ЗАКОН НЕЗВОРОТНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА – цілісні уявлення про будь-які педагогічні процеси чи явища починають руйнуватися, причому згодом виявляється неможливим відновити ці уявлення. У зв'язку з цим виникають витрати, пов'язані з кадровими та духовними можливостями педагогічної спільноти.

ЗАКОН ФІНАЛЬНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ - будь-інноваційний процес повинен рано чи пізно, стихійно або свідомо повинен реалізуватися.

ЗАКОН СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ – будь-яка педагогічна інновація, що реалізується в інноваційному процесі, має тенденцію перетворюватися в стереотип мислення і практичної дії.

ЗАКОН ЦИКЛОВОЇ ПОВТОРЮВАНOSTІ, ПОВЕРНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ – сутність його полягає в повторному відродженні нововведення в інших умовах.

ЗМІСТ НАВЧАННЯ – навчальна інформація, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття певної освіти і певної кваліфікації

I

ІГРОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ успішно реалізуються як у навчально - пізнавальній, так й у виховній діяльності. За характером змісту й структури ці технології є проникними, оскільки їх елементи часто залучають до інших технологій та відіграють роль каталізаторів.

За характером педагогічного процесу виокремлюють такі групи ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі, контролюючі;
- пізнавальні, виховні, розвивальні;
- репродуктивні, продуктивні, творчі;
- комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні та ін.

За характером ігрової методики найбільш поширеним є предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації. За предметною галуззю виокремлюють ігри з усіх шкільних дисциплін.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – це сукупність умов, що забезпечують діяльність користувача з інформаційним ресурсом (у тому числі розподіленим інформаційним ресурсом), за допомогою інтерактивних засобів ІКТ, які взаємодіють з ним як із суб'єктом інформаційного спілкування і особистістю.

Особистісно орієнтований підхід – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дає змогу за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечувати й підтримувати процеси самопізнання та самореалізації особистості дитини, розвитку її індивідуальності.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ – програмне та апаратне забезпечення персональних комп'ютерів, технології обробки,

збереження, відбору та представлення інформації, глобальна комп'ютерна мережа Інтернет та ін.).

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – технології передачі даних – протоколи мережі Інтернет, мобільного та інших видів зв'язку.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ – спілкування у всіх його формах, включаючи педагогічне спілкування.

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ (від англ. Interaction) – взаємодія, обмін інформацією, ідеями, думками між учнями і викладачами, зазвичай, відбувається з метою підтримки навчання.

ІНТЕРАКТИВНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ – процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів. Учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання.

ІННОВАТИКА – галузь досліджень виникнення і поширення нового в соціальному житті.

ІННОВАТИКА В ОСВІТІ - галузь досліджень виникнення і поширення нового в освітній сфері.

ІННОВАЦІЙНА ІНТУЇЦІЯ – здатність швидко і правильно відшукувати шляхи розв'язання проблеми, орієнтуватися в нових складних ситуаціях, а також прогнозувати перебіг подій.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГА – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які виражають готовність удосконалювати педагогічну діяльність і наявність внутрішніх, таких, що забезпечують цю готовність, засобів і методів. Характеризується певними параметрами: 1) творча спроможність генерувати і продукувати нові уявлення та ідеї, моделювати їх у практичних формах діяльності; 2) культурно-естетична розвиненість і освіченість, що передбачає високий рівень культури педагога.

ІННОВАЦІЇ У ЗМІСТІ ОСВІТИ – оновлення змісту навчальних програм, підручників, посібників тощо.

ІННОВАЦІЇ В ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ – оновлення методик викладання та взаємодії у виховному процесі.

ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ – оновлення форм і засобів здійснення освітнього процесу.

ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ – оновлення структури, організації і керівництва навчальними закладами.

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ЕКОЛОГІЇ – архітектурне планування навчальних закладів, використання будівельних матеріалів, інтер'єр приміщень та ін..

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС – комплексна діяльність із створення, освоєння, використання і поширення трансформації нововведень.

ІННОВАЦІЙНИЙ РИЗИК – затрата зусиль і засобів при невизначеному відношенні виграшу і втрат, а також шансів на успіх і крах.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ УСТАНОВКИ – ставлення педагога до себе (як діючої особи), спосіб дії, об'єкт, на який спрямовано його активність під час освоєння нововведень, виступають як неусвідомлені або частково усвідомлені мотиви поведінки людини. Кожна з установок має такі аспекти: 1) налаштованість на певні знання й роздуми, що відповідають цій установці; 2) готовність до певних переживань, пов'язаних із об'єктом установки; 3) схильність до певної поведінки стосовно об'єкта установки.

ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ – це якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка привносить суттєві зміни до результату освітянського процесу і є багатокomпонентною моделлю, що включає в себе:

– навчальну інноваційну технологію (підбір операційних дій педагога з учнем, в результаті яких суттєво покращується мотивація учнів до навчального процесу),

– виховну інноваційну технологію (мистецькі засоби і прийоми впливу на свідомість особистості учня з метою формування в нього особистісних цінностей у контексті загальнолюдських),

– управлінську інноваційну технологію (сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення).

ІНДИВІДУАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ – система організації освітнього процесу, що забезпечує індивідуальне просування учня по

загальній для даного контингенту учнів програмі. Така організація вимагає не тільки знання індивідуальних особливостей і освітніх можливостей кожного учня, зони його актуального (яка визначається за допомогою самостійно вирішуваних завдань) і найближчого розвитку (якого досягає учень при вирішенні завдань у співпраці з іншими учнями або за допомогою вчителя), але і його суб'єктивної позиції в навчанні, здатності самостійно виконувати функції цілепокладання, планування (вибору оптимальних способів і засобів досягнення мети), цілеосуществлення, самоконтролю, самооцінки і, при необхідності, корекції своєї навчальної діяльності.

ІННОВАТИВНІСТЬ – сприйнятливість до нововведень; характеристика педагога, що відрізняється загостреним почуттям нового, прагненням до творчості.

ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ – засновані на новому знанні про процеси людського розвитку ідеї, які пропонують невикористовувані раніше теоретичні підходи до розв'язання педагогічних проблем, конкретні практичні технології отримання високих результатів.

ІННОВАЦІЯ – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ (лат. informatio – пояснення) освіти – одна з глобальних тенденцій розвитку освіти, пов'язана з розширенням застосування комп'ютерів, інформаційних мереж і технологій в освітній практиці.

ІННОВАТИКА ПЕДАГОГІЧНА – нова наукова дисципліна, що вивчає загальні основи теорії педагогічних інноваційних процесів (Н. Р. Юсуфбекова); вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій.

Структурними компонентами педагогічної інноватики є:

педагогічна неологія, що досліджує категоріальне поле нової галузі педагогічних знань, понятійний апарат, класифікації педагогічних нововведень, міру готовності нового до використання, критерії їх оцінки тощо;

педагогічна аксіологія, яка розглядає особливості сприйняття, освоєння та оцінки нового педагогічною громадськістю, ставлення до нововведень вчителів, учнів та їх батьків тощо.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ – педагогічний принцип; спрямованість освітнього процесу на конструктивну зміна ідеології, змісту і технологій; характеристика педагогічної діяльності, що виходить за межі інновації, введення принципово нового, що суттєво змінює ситуацію педагогічну практику. Сміслова інтерпретація цього поняття дуже широка: оновлення, зміна, процес, результат й ін.

ІННОВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ – активний стан педагога, що характеризується прагненням і здатністю до сприйняття, освоєння та використання педагогічних нововведень у своїй професійній діяльності.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ – цілеспрямоване перетворення педагогічної практики на основі створення, освоєння, використання і поширення різних педагогічних новацій (М. М. Поташник, Н. Р. Юсуфбекова). Алгоритм організації інноваційної діяльності: проблемно

орієнтований аналіз ситуації, побудова моделі (концепції) інноваційної діяльності, реалізація, оцінка ефективності інноваційної діяльності.

ІННОВАЦІЙНА МОТИВАЦІЯ – внутрішнє спонукання особистості, що спрямовує її дії на досягнення цілей нововведення; спрямованість діяльності педагога, що набуває в процесі поступового впровадження особистісного значення, забезпечує успішність здійснення нововведення і розкриття особистості педагога.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА – освітня установа, створена на основі системних нововведень (М. М. Поташник). Її відрізняють: новизна, часто в тому числі і нова філософія школи, більш сприятливі для навчання, виховання і розвитку учнів умови, тиражованість результатів.

ІННОВАЦІЙНИЙ РУХ – соціокультурний феномен сучасності, виражений в активному пошуку, освоєнні, використанні та поширенні педагогічних нововведень в освіті з метою розвитку особистості учня і перетворення шкільної практики.

ІННОВАЦІЙНА ПОВЕДІНКА – образ життя і дій, в яких виявляються позитивне ставлення до перетворень педагогічної практики і власне активна, систематична педагогічна творчість.

ІННОВАЦІЙНИЙ СУПРОТИВ – відкрита або явна протидія впровадженню педагогічного нововведення, викликана негативним до нього ставленням; виражається в діях, судженнях, настроях, емоційних переживаннях тощо.

ІННОВАЦІЙНИЙ БАР'ЄР – внутрішня перешкода, що заважає освоювати, використовувати і поширювати педагогічні нововведення.

ІННОВАЦІЙНИЙ КЛІМАТ – особлива соціально-психологічна обстановка, в якій педагоги відчують себе вільними, повністю інноваційно мотивованими, готовими до творчої роботи і взаємодії зі своїми колегами в перетворенні освітнього процесу.

ІННОВАЦІЙНИЙ МАСИВ – сукупність ряду нововведень одного рівня.

ІННОВАЦІЙНИЙ СТИЛЬ ЖИТТЯ – своєрідний уклад життєдіяльності педагогічного колективу і / або вчителя, змістом якого стають постійний пошук, освоєння і використання педагогічних нововведень. Позиція, що формується в процесі інноваційного образу життя, сприяє розвитку педагогічної творчості.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – сукупність можливостей (внутрішніх резервів) для здійснення перетворюючих змін.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОВОВВЕДЕНЬ – сукупність прогресивних (продуктивних) змін, які введені нововведення здатні здійснювати в освіті впродовж свого повного життєвого циклу.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГА - готовність і здатність створювати, освоювати і використовувати в своїй професійній діяльності нововведення, а також своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТІК – множина нововведень різного рівня; діяльність педагогів, що вносить в практику нові ідеї, новий зміст, оновлювану технологію.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС – комплексна діяльність зі створення, освоєння, використання та поширення педагогічних нововведень в освіті; розвиток освіти на основі створення, освоєння і розповсюдження педагогічних нововведень.

ІННОВАЦІЙНИЙ БАР'ЄР – опір педагогічним нововведенням; внутрішня перешкода, що заважає прийняти і успішно виконувати дії, спрямовані на зміну звичної педагогічної практики. Освоєнню нового можуть перешкоджати особистісна тривожність, ригідність мислення, схильність до конформізму, страх виявити власну некомпетентність, занижена самооцінка, упереджене ставлення до нововведень, загроза втрати статусу, нездатність приймати рішення, які вимагають ризику тощо. Способи подолання інноваційного бар'єру: спільна розробка і планування інноваційної діяльності, співтворчість, розвиток інноваційної мотивації, науково-методичне навчання, саморозвиток і самоудосконалення тощо.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ – здатність навчально-виховного закладу створювати, сприймати, реалізовувати нововведення і своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного.

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ – це цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну і розвиток педагогічної теорії та практики, на розвиток інноваційної особистості.

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ – процесуально структурована сукупність прийомів і методів, спрямованих на вивчення, актуалізацію й оптимізацію інноваційної педагогічної діяльності, у результаті якої створюються та матеріалізуються нововведення, що викликають якісні зміни в освіті.

ІННОВАЦІЙНА ДІАГНОСТИКА – здійснення процедури аналізу, діагностики та прогнозування щодо конкретного педагогічного нововведення.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС – це процес створення, розповсюдження та використання педагогічного нововведення, тобто сукупності нових ідей і пропозицій, які є науково обґрунтованими та потенційно можуть бути здійснені та впроваджені.

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПЛАКАТ – це електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень задіявання інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу. Для створення інтерактивного плакату використовую інтернет-сервіси: Glogster дозволяє розмістити текст, графіку і відео, будь-який елемент може стати гіперпосиланням. Prezi, Projeqt, Linoit, SlideRosket.

К

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ НА ПЕРШОМУ РІВНІ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ – це обов’язкові результати навчання, що визначаються з урахуванням компетентнісного підходу:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, вміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективною співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – спосіб розгляду і конструювання всіх елементів освітнього процесу: його цілей, змісту, методів, засобів, результатів.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – рівень освіченості особистості, що визначає ступінь оволодіння засобами теоретичної і практичної діяльності. Це мотиваційна, когнітивна та інструментально-операційна здатність і готовність до діяльності; реалізаційні здатності особи до ефективною діяльності; динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь, досвіду та здібностей (приймати правильні професійні рішення, прогнозувати результати дій, нести відповідальність тощо), які лежать в основі кваліфікації випускника.

КОМПЕТЕНЦІЇ – знання і розуміння (теоретичне знання, здатність знати й розуміти); знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій); знання як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті) ; здатності людини реалізувати на практиці свою компетентність.

Компетенції широкого спектра використання, що володіють певною універсальністю, називаються ключовими.

КОМБІНАТОРНІ НОВОВВЕДЕННЯ (лат. *combinatio* – зєдную, поєдную) – нововведення, що передбачають нове конструктивне поєднання елементів відомих методик.

КОМПЛЕКСНА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА – програма, яка визначає основний зміст роботи з дітьми в умовах навчально-виховного закладу на основі єдиної педагогічної концепції.

КОМПОНЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ – мета (педагогічний ідеал виховання), зміст педагогічного впливу (освітня програма), засоби, форми, методи педагогічного впливу; результат; особи (педагоги, батьки, вихованці тощо) як носії педагогічної системи, об'єкти суб'єкти педагогічної діяльності.

КРЕАТИВНА ОСОБИСТІТЬ – особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізичні задатки, специфіку когнітивної сфери), що забезпечують її творчу активність.

КРЕАТИВНІСТЬ (лат. *creatio (creationis)* – створення) – стійка властивість індивіда, що обумовлює здатність виявляти соціально значущу творчу активність; рівень творчої обдарованості, здатності до творчості.

КРИТЕРІЙ ОПТИМАЛЬНОСТІ (лат. *optimus* – найкращий) – показник, за яким здійснюється оцінювання можливих варіантів (альтернатив) розвитку процесу і вибір найкращого з них.

КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ – це складне текстове утворення, у якому поєднуються вербальні (тобто словесні) та невербальні (що належать до інших знакових систем) елементи. Вони створюють певну візуальну смислову єдність, що комплексно впливає на реципієнта. Тобто це структура змішаного типу, у якому з метою створити якомога кращі вимоги для розуміння тексту представлені вербальні та візуальні засоби передачі інформації.

КОМІКСИ – це послідовність малюнків, зазвичай з короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Елементарною складовою коміксу є кадр, або окрема картинка.

Л

ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ (LEGO-конструювання) – інноваційна технологія різнобічного розвитку дітей. LEGO – одна з найвідоміших і поширених нині педагогічних систем, яка широко використовує тривимірні моделі реального світу в предметно-ігровому середовищі в процесі навчання та розвитку дитини дошкільного і молодшого шкільного віку.

Для педагогічного процесу LEGO-технологія цікава тим, що, базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі.

LEGO-технології сприяють формуванню позитивної мотивації до конструктивної діяльності, активного включення дитини в процес гри, виховання у дітей толерантного ставлення до оточуючих, створює основу

для формування навчальних навичок. Конструктор LEGO цінний тим, що його можна використовувати для вивчення різних розділів програми.

Переваги LEGO-технології: на інтегративних засадах дозволяє забезпечити єдність виховних, розвиваючих і навчальних цілей і завдань процесу освіти; сприяє практичній творчій, мовленнєвій, ігровій, образотворчій діяльності, розвитку розумових здібностей дітей; вихованню соціально активної особистості з високим ступенем свободи мислення; розвиток самостійності, здатності дітей вирішувати будь-які завдання.

ЛЕПБУК (з англ. «наколінна книга») – форма організації навчання у Новій українській школі, що використовується для розвитку пізнавальної активності учнів, їх самостійності. Це інтерактивна тематична тека, саморобна паперова книжка з кишнями, отворами, рухливими деталями, які можна діставати, перекладати, складати на свій розсуд. Лепбук – кінцевий етап самостійної дослідницької роботи учня, який допомагає поглибити, закріпити й систематизувати інформацію та швидко освіжити в пам'яті необхідний матеріал. У результаті роботи з лепбуком у дітей розвиваються універсальні вміння та компетентності, зокрема вміння планувати майбутню діяльність, домовлятися з однолітками, розподіляти обов'язки, шукати потрібну інформацію, узагальнювати її, систематизувати, самостійно давати пояснення на виникаючі питання, приймати власні рішення, висловлювати свої думки. Лепбук є засобом творчого розвитку та самовираження учня, можливістю створити оригінальний продукт, здійснюючи при цьому певний пошук, дослідження, вдаючись до нових підходів у вирішенні завдань.

М

МЕТОД – це спосіб спільної діяльності суб'єктів та об'єктів педагогічного процесу, який може використовуватися в одній чи багатьох технологіях.

МЕТОДИКА є сукупністю дій для отримання локального результату, які не супроводжуються жорстким діагностуванням досягнутої мети

МЕТОД МОЗКОВОГО ШТУРМУ – метод колективного пошуку нетрадиційних шляхів розв'язання проблем, його психологічну основу становить теорія З. Фрейда про те, що у звичайних ситуаціях мислення людини визначається здебільшого свідомістю, в якій панують контроль і порядок, задля подолання психологічної інерції потрібно створити умови для прориву із підсвідомості «потрібних сил та інстинктів».

МЕТОД ПРОЕКТІВ – організація навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів; це стратегія, яка представляє велику цінність не лише у сфері розвитку і практичних вмінь учнів, але також у їх соціалізації, оскільки стимулює активність учнів, для яких школа стає більш привабливою, як місце прояву їх творчості. Вирізняються 4 види проектів: продукційний (створення чогось), консультаційний (естетичне пізнання), проблемний (подолання інтелектуальних труднощів), діяльнісний (досягнення вмінь та навичок у якійсь діяльності).

МЕТОД СИНЕКТИКИ – метод, суть якого полягає у створенні групи людей різних спеціальностей задля пошуку творчих рішень шляхом необмеженого тренування уяви і об'єднання неумісних елементів. Такі

групи називають синектичними (грец. Synektike – об'єднання різнорідних елементів). Синектика була розроблена наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. на основі застосування методу групової генерації ідеї (мозкового штурму).

МОДЕЛЮВАННЯ – відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для їх вивчення. Модель є ніби мостом між теорією та практикою.

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНЕ – складання проекту виховного заходу чи уроку педагогом у власному уявленні: сценарії, ролі, виховні завдання, варіанти охоплення всіх дітей, передбачення результату.

МЕДІАЗАСОБИ – це засоби, через який опосередковано здійснюється комунікація між людьми (фотографія та кінематограф, радіо та телебачення, мобільний зв'язок, комп'ютер, друк, Інтернет тощо, друковані видання (газети, журнали), радіо, кіно, телебачення, відео).

МЕДІА-ТЕКСТ (media text, media construct) – повідомлення, викладене в будь-якому жанрі медіа: газетної статті, телепередачі, відеокліпу, фільму.

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ – це зручний інструмент для відображення процесу мислення і структуризації інформації у візуальній формі. Характерні риси ментальних карт:

- основний об'єкт вивчення завжди розміщується в центрі карти;
- аспекти основного об'єкта, питання, пов'язані з ним, і суміжні теми
- розходяться від центрального образу у вигляді гілок;

–гілки-асоціації пояснюються ключовими словами, фразами або графічними

–образами, від них відходять гілки другого порядку, що виражають вторинні

–ідеї, від яких, у свою чергу, розходяться гілки асоціацій третього порядку;

–гілки асоціацій формують ієрархічну структуру.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ – зміни в системі освіти з метою досягнення його відповідності сучасним вимогам і підвищення його ефективності без докорінних змін, притаманних реформуванню.

МОНІТОРИНГ ПЕДАГОГІЧНИХ НОВОВВЕДЕНЬ – тривале спостереження за змінами, що відбуваються в освітньому процесі, його суб'єктах або його окремих аспектах в результаті введення педагогічних нововведень.

МЕДІА-ОСВІТА – напрям у педагогічній науці, який досліджує засоби масової комунікації. Сформувався він у другій половині ХХ ст. Головними завданнями медіа-освіти є підготовка здобувачів освіти до життя в інформаційному суспільстві, формування в них уміння користуватися інформацією в будь-якому вигляді, здійснювати комунікації, усвідомлювати наслідки впливу на людину засобів інформації, особливо засобів масової комунікації

МЕТОД ГРУПОВИХ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК , або метод Дельфі – метод, що передбачає проведення експертизи групою експертів за певним алгоритмом.

Н

НАВЧАЛЬНЕ ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ (НЕВ) – електронне видання, що містить систематизований матеріал з відповідної науково-практичної галузі знань, що забезпечує творче й активне оволодіння студентами та учнями знаннями, уміннями та навичками в цій галузі.

НОВОВВЕДЕННЯ, НОВАЦІЯ – сконструйовані, розроблені невідомі раніше процеси, об'єкти, способи, засоби або не використане раніше відоме в новій якості, в істотно змінилися.

НОВОВВЕДЕННЯ – інновація, нововведення; процес введення нововведення в освітню практику; цілеспрямовані зміни, які вносять в освітнє середовище впровадження нових стабільних елементів.

О

ОЗНАКИ НОВОГО – просторово-часова не ідентичність (несхожість новоствореної, новосформованої, щойно відкритої системи на інші; актуальність (важливість, нагальність, суттєвість нового для певного часу); стабільність (свідчить про єдність, цілісність, повторюваність основних елементів нового протягом певного проміжку часу); ефективність (засвідчує об'єктивну можливість за допомогою новацій розв'язувати завдання, заради яких вони були створені; оптимальність (свідчить про найвищу економічність і ефективність створення нового засобу або способу діяльності, а також про змогу з його допомогою оптимальним шляхом розв'язувати проблеми); змінюваність (новий засіб, який

апробується в педагогічній діяльності, постійно доопрацьовується, модифікується, видозмінюється).

ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ – це супроводжуюче оцінювання і поточна регуляція будь-якого освітнього процесу.

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога і його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності. Основне завдання – надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Концепцією технології є заперечення насильства над особистістю в процесі навчання та розвитку учня.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ІННОВАЦІЙНІ ІГРИ – специфічний метод навчання, в якому правила і ролі не мають жорсткої заданості, раціональної програмної орієнтації у виробленні стандартних знань і навичок. Він орієнтований на особистісну емоційну включеність учасників, виробляє вміння діяти в нестандартних ситуаціях. Головна мета – розвиток особистості і конкретних навчальних колективів.

ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС – це відповідна система послідовних змін стадій, що відбувається в певному порядку. Кожна зі стадій освітнього інноваційного процесу має свої якісні особливості та включає відповідні етапи (окремі складові стадій)

1 стадія – зародження, включає етапи: виявлення проблеми, усвідомлення потреби у нововведенні, зародження ідеї, збір необхідної

інформації, прогнозування, прийняття рішень, пошук або розробка нововведення;

2 стадія – запровадження, включає етапи: пробне запровадження, освоєння, внесення необхідних змін;

3 стадія – дифузія (розповсюдження), включає етапи: впровадження, поширення, насичення новацій, втілення їх в культурні норми, освітні й виробничі технології, комерціалізацію новацій, аналіз отриманих результатів (очікуваних і побічних);

4 стадія – модернізація, включає етапи: внесення змін в новації, що вже запроваджені, розробка та застосування нових.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері освіти, що здійснюється в закладах загальної середньої та вищої освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у здобувачів освіти, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ – це спосіб оптимального досягнення мети педагогічного процесу з використанням відповідних методів. Її доцільно визначати як послідовність спільних дій вчителя та учнів, що супроводжуються педагогічною діагностикою і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті; це спосіб спільної діяльності вчителя та учнів, для якого притаманні передусім послідовність у реалізації дій (алгоритмічність), постійне і систематичне вимірювання рівня навчальних досягнень і сформованості виховних якостей (діагностичність), взаємозв'язок основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників педагогічного процесу, результат (системність); це алгоритм здійснюваних учителями та

учнями спільних дій, що систематично діагностуються і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дає змогу за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечувати й підтримувати процеси самопізнання та самореалізації особистості дитини, розвитку її індивідуальності.

П

ПАРАДИГМА - загальне уявлення про цілі і сутності освіти, загальна нормативна модель освіти. Провідний підхід до вибору змісту, форм освіти, засобів навчання і виховання .

ПЕДАГОГІКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ– нова педагогіка, спрямована на виховання дитини як суб'єкта життя, допомогу їй у визначенні життєвої стратегії у пошуку сенсу життя, його повноти і культури, пізнанні життя як результату життєздійснення.

ПЕДАГОГІКА СПІВПРАЦІ – напрямок в педагогіці другої половини ХХ ст., система методів і прийомів виконання та навчання, заснованих на принципах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості (Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, Є. Ільїн, С. Мисленкова, В. Шаталов, М. Щетинін та ін.).

ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА – напрямок у діяльності учителів і вихованців, який передбачає соціально-психологічне усвідомлення педагогами і вихованцями спільної дії у всіх видах праці на

основі демократизму, що сприяє розвитку творчих сил, пізнавальних інтересів учнів, формуванню вільної діяльності особистості.

ПОРТФОЛІО (ПАПКА ДОСЯГНЕНЬ) – зібрана учнем чи студентом в окрему папку документація як свідчення виконаної роботи і набутих знань (свідоцтв, планів, чи проектів, доповідей, рисунків та ін.).

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА – принцип гуманістично орієнтованої освіти, педагогічне кредо людей, які працюють з дітьми; спосіб організації взаємодії педагога з виявленням, аналізу реальних і потенційних проблем і проектування можливого виходу з них. Призначення педагогічної підтримки - стимулювання проявів активності дитини, його власних зусиль в ім'я побудови свого життя. Види педагогічної підтримки - співучасть, співпереживання, ініціювання, прийняття, допомога, супровід та ін.

ПЕДАГОГІЧНА ДОПОМОГА – система заходів, спрямованих на сприяння учням у подоланні труднощів, що виникають у них в процесі навчання і спілкування; це гуманістичне ядро педагогічної діяльності, засіб практичного застосування теорії особистісно орієнтованої освіти, спрямований на розвиток в учнів суб'єктних новоутворень, активності, самостійності, ініціативи, творчості, рефлексивності і ін.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНЯ – постійна взаємодія з дитиною з метою надання йому сприяння в особистісному зростанні і самостійному подоланні вікових, навчальних і психологічних труднощів. Воно організується на основі реалізації ідей розвиваючої взаємодії суб'єктів навчання і виховання, педагогіки співробітництва, педагогічної допомоги і підтримки. Зміст діяльності педагога включає діагностування суті проблеми, що виникла, інформування про проблему і можливі шляхи її

вирішення, консультування на етапі прийняття рішення і вироблення плану його реалізації, надання первинної допомоги на етапі реалізації плану рішення.

ПОЛІПАРАДИГМАЛЬНІСТЬ – уявлення про безліч парадигм, покладених в основу сучасної освіти, серед яких одна або кілька можуть зіграти провідну, системоутворюючу роль (наприклад, гуманістична).

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА (грец. *diagnostikos* – здатний розпізнавати) – комплекс засобів, методів, прийомів і правил виміру динаміки процесів і результатів навчально-виховної роботи.

ПЕДАГОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА (франц. *expertise*, від лат. *expertus* – досвідчений) – сукупність процедур, необхідних для одержання колективної думки у формі експертного судження чи оцінки про педагогічний об'єкт, процес, явище (навчальний план, підручник тощо).

ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ (франц. *improvisation*, від лат. *improvisus* – несподіваний, непередбачений) – знаходження педагогом під час навчально-виховного процесу несподіваного педагогічного розв'язку і миттєве його втілення. Вона охоплює чотири етапи: педагогічне осяяння; миттєве осмислення педагогічної ідеї і миттєвий вибір шляху.

ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНОСТІ – принцип організованої інноваційної зміни станів освіти; принцип переходу від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо керованих; принцип інформаційної, матеріально-технічної, кадрової забезпеченості реалізації основних етапів інноваційних освітніх процесів; принцип прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-

педагогічному середовищі; принцип посилення стійкості інноваційних процесів; принцип прискорення розвитку інноваційних процесів у системі освіти; принцип підтримки інноваційної ініціативи, творчості, самодіяльності і самостійності об'єктів управління.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ – це створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, в наслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога.

Р

РАНГ – це послідовне число, що визначає спеціальне спостереження у вибірці, відсортованої за значеннями спостережень, і тому відображає порядковий зв'язок даного спостереження з іншими у вибірці. Залежно від порядку сортування (висхідний або спадний), вищі ранги представляють вищі значення [тобто висхідні ранги, нижнє значення визначається рангом 1, і вища значення визначається останнім (вищим) рангом] або вищі ранги представляють нижні значення (тобто спадні ранги, вища значення визначається рангом

РАНГИ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ – це послідовна вибірка значень освітніх інновацій, що відображає порядковий зв'язок з порівнянні іншими у вибірці.

Виокремлюють вісім рангів (порядків) інновацій в освіті:

– інновації нульового порядку, які передбачають практичну регенерацію первинних властивостей системи (відтворення традиційної освітньої системи або її елементу);

– інновації першого порядку, що характеризуються кількісними змінами в системі при незмінній її якості;

– інновації другого порядку, які є перегруповуванням елементів системи й організаційними змінами (наприклад, нова комбінація відомих педагогічних засобів, зміна послідовності, правил їх використання тощо);

– інновації третього порядку, що характеризуються адаптаційними змінами освітньої системи в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти;

– інновації четвертого порядку, які містять новий варіант рішення (це найчастіше прості якісні зміни в окремих компонентах освітньої системи, що забезпечують деяке розширення її функціональних можливостей);

– інновації п'ятого порядку, які ініціюють створення освітніх систем «нового покоління» (зміна всіх або більшості первинних властивостей системи);

– інновації шостого порядку, у результаті яких створюються освітні системи нового вигляду з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системоутворюючого функціонального принципу;

– інновації сьомого порядку, що є вищою, корінною зміною освітніх систем, під час якої змінюється основний функціональний принцип системи.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти.

РИЗИК ПЕДАГОГІЧНИЙ – можливість, велика ймовірність несприятливого результату педагогічних зусиль з огляду на дії негативних чинників; компонент професійної діяльності педагога, атрибут його творчого пошуку. Ризик виправданий лише за умови точного, безпомилкового педагогічного розрахунку, врахування особливостей конкретної ситуації, передбачення негативних наслідків прийнятих педагогічних рішень.

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ – спрямованість принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей дитини: сприймання, мислення, пам'яті, уяви тощо; формує мислительні здібності, самостійність, інтерес до навчання, удосконалює різні форми сприйняття. Батькам і педагогам слід підтримувати інтерес дитини до навколишнього світу, стимулювати її пізнавальні інтереси. Цього можна досягнути шляхом проведення цікавих бесід, розповідей, читання книжок, проведення прогулянок та екскурсій, залучення до практичної діяльності. Гарний ефект дадуть спеціально створювані батьками ситуації, які спонукають дитину до вдосконалення наявних знань, досвіду, умінь, стимулюють розвиток здібностей.

РОЗВИТОК – це складне динамічне явище, яке спрямоване на збільшення фізичних та інтелектуальних сил особистості, що дозволяють формувати творчі здібності школяра, його активну громадянську позицію.

С

СЕРВІС GOOGLE-ГРУПИ – засіб, що забезпечує умови для спілкування та співпраці для учасників групи. Використання Google-груп дає можливість організувати спільну роботу учнів над проектами, відводячи під кожен проект окремий майданчик у мережі (аналог сайту з його розділами і форумами). Google-групи дозволяють: створювати сторінку спільними зусиллями членів групи; моделювати унікальний дизайн з використанням фотографій, кольорових схем і стилів; спільно використовувати файли; редагувати профіль для кожного з учасників групи; застосовувати різні варіанти адміністрування тощо.

Існує декілька загальних способів використання сервісу Google-групи: організація конференцій або соціальних заходів для окремих учасників групи; спільна робота над проектами або презентаціями з використанням налагоджуваних сторінок Вікіпедії і особливих розділів для зберігання файлів; організація кола спілкування; пошук однодумців.

СКРАЙБІНГ – нова техніка презентації, винайдена британським художником Ендрю Парком для британської організації наукових знань. Скрайбінг — це зображення малюнків, перетворення речей на візуальні образи.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ – визначення і реалізація перспективних цілей і засобів розвитку освітньої системи.

СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ – зснований на прогнозі загальний план (програма) спільних дій вчителя і учня, що визначають найближчу перспективу його інтелектуального та особистісного розвитку в процесі індивідуального вивчення обраного ним предмета або будь-якої предметної

сфери за підтримки комплексу дидактичних засобів і наданні психолого-педагогічної допомоги.

СТРАТЕГІЯ РАФТ – (від англ. raft – пліт) – це стратегія розвитку критичного мислення для написання оригінальних текстів. Назва стратегії виникла від перших літер слів: R – role (роль) A – audience (аудиторія) F – format (формат) T – topic (тема). РАФТ – педагогічний прийом, спрямований на створення письмових текстів певної тематики, які можуть відрізнятися за жанром і оформленням. Основне завдання учня в рамках цієї діяльності – висловити, описати та розповісти основні міркування на задану тему з точки зору певного обраного персонажа, вживаючись у роль. При цьому учень має врахувати особливості аудиторії, до якої він звертається та обрати потрібний формат тексту. Цей метод є одним із способів навчання критичного мислення, формує систему суджень, сприяє вмінню аналізувати предмети, зміст, проблеми, формулювати свої обґрунтовані висновки, виносити свої оцінки. Відповідно до структури і прийомів навчання критичного мислення, виділяють кілька стадій рафт-технології: стадія виклику (активізація учнів, мотивування їх до активної участі в процесі, вибір на користь методів, здатних зацікавити і залучити всіх учасників колективу); стадія осмислення (включає в себе роботу з підручником або додатковим матеріалом, отримання нової інформації, позначки і зауваження в зошиті); стадія рефлексії (передбачає аналіз, осмислення пройденого матеріалу, раніше відомих фактів і нової інформації, закріплення отриманих знань і формування обговорюваного способу).

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА ТЕХНОЛОГІЯ – це обґрунтована на основі педагогічної діагностики система, в якій реалізується алгоритм послідовних операцій для забезпечення гармонійної взаємодії особистості з соціальним середовищем

Т

ТАКТИКА – сукупність засобів і прийомів для досягнення цілей освіти.

ТЕХНОЛОГІЯ – це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних операцій тощо.

ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНА – алгоритмізована послідовність педагогічних дій (процедур), що гарантовано забезпечує досягнення запланованих освітніх результатів.

ТЕХНОЛОГІЇ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ – принципово нові педагогічні ідеї, концепції, технології, в центрі яких – особистість дитини з її потребами й інтересами, життєвими проблемами і драмами. Нова педагогічна теорія – це нова система принципів і категорій, які забезпечують основи вітчизняної педагогіки.

Процес життєтворчості передбачає:

- а) осмислення людиною свого призначення;
- б) вироблення життєвої концепції й життєвого кредо;
- в) свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх в життєву програму як систему довгострокових життєвих цілей, у життєвий план як систему цілей і засобів їх досягнення у певній часовій перспективі;
- г) наявність необхідних умов для самореалізації сумісних сил;
- д) рівень соціальної й психологічної зрілості;
- є) відповідальне ставлення до свого життя і до самого себе.

До таких відносяться:

– структурно-логічні освітні технології – поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність формування та розв’язання дидактичних задач на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів;

– інтеграційні освітні технології – дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, уроків, навчальних днів;

– ігрові освітні технології – дидактичні системи використання різноманітних ігор, під час виконання яких формуються вміння виконувати завдання на основі компромісного вибору (театралізовані, ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг; розв’язання практичних ситуацій і задач, комп’ютерні програми тощо);

– тренінгові технології - система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів виконання певних типових практичних завдань, у т.ч. за допомогою комп’ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, вирішення управлінських завдань);

– діалогові технології – сукупність форм і методів навчання, базованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб’єкт - суб’єктного рівня: учитель – учитель, учень – автор, учитель – автор тощо. діалогові форми вважають найпоширенішими серед інших сучасних технологій.

ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – це певна послідовність дій, яку можна відобразити таким алгоритмом:

1. Виникнення і формування мотивів.

2. Створення передумов для ефективної науково-педагогічної діяльності та її програмування: методологічне забезпечення; формування еталона фундаментальної шкільної підготовки, що охоплює кінцеву мету та критерії її досягнення; порівняння якості освітньої підготовки з еталоном та її оцінка; розробка нової стратегії навчання (виховання); створення пакета науково-педагогічних рішень.

3. Реалізація навчально-виховної діяльності: створення передумов; розгортання навчально-виховного процесу відповідно до розробленої концепції; оперативне керівництво процесом, його поточний контроль і коригування.

4. Визначення ступеня ефективності педагогічної системи: дослідження ланки мета – програма – результат.

5. Соціалізація висновків.

6. Упровадження розробленої стратегії навчання (виховання).

Складовими педагогічної технології є змістовні розробки, пов'язані з функціонуванням усіх елементів проектованої педагогічної системи.

Завершений технологічний проект має охоплювати:

1. Нормативно-методичні матеріали проектування навчально-виховного процесу, а саме: аналіз сучасного стану освіти та основні концептуальні напрями її перебудови; методологічне забезпечення нової стратегії навчання; опис еталона випускника; навчальний план; програму відповідної дисципліни чи циклу дисциплін; рекомендації щодо організаційно- методичної сторони навчального процесу.

2. Організаційно-методичні матеріали з питань формування учнівського контингенту.

3. Матеріали, що розкривають технологію реалізації нової стратегії навчання, зокрема структуру та зміст навчальних занять, спрямованих на досягнення проектованих цілей, ефективне вирішення намічених завдань

4. Підручники та посібники, створені на основі нової технології.

5. Нормативно-методичні матеріали, що стосуються розробки та впровадження системи оцінювання і контролю за якістю навчального процесу

ТЕХНОЛОГІЇ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ – передбачають таку організацію навчального процесу, під час якого суб'єкти учіння працюють за навчальною програмою, яка складається з певних модулів. Основними модулями є цільовий, інформаційний, операційний (педагогічне керівництво для досягнення цілей навчання), модуль перевірки знань. Навчальний матеріал, завдання формуються в діяльнісному аспекті. Модулі дають змогу поєднувати різноманітні види навчальної та викладацької діяльності. Переважає індивідуальна мотивована навчальна діяльність учнів. Викладач виконує функції: діагностичну, консультативну, мотиваційну, інформаційну.

ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНОГО ТВОРЧОГО ВИХОВАННЯ – формування особистості у процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості.

ТЕХНОЛОГІЯ КООПЕРОВАНОГО НАВЧАННЯ – технологія навчання на основі співробітництва, яка базується на новій філософії колективізму й постмодернізму, що стає методологічною основою освітньої політики, філософією людства в XXI столітті. Основні ідеї цієї філософії полягають у необхідності підготовки відповідальних, творчих, активних людей, які шанують різноманітність поглядів, культур, методів навчання тощо, діалог культур і спільне навчання викладачів і учнів. В

основі технології навчання, що базується на цій філософії (коопероване навчання, методи критичної педагогіки, педагогічної антропології, аутентичної та етнічної бесіди, презентації проектів тощо), лежить організація кооперованого, співробітницького навчання учнів за допомогою дивертивних засобів групової роботи. Вона ґрунтується на взаємодопомозі учнів, кожний з яких зберігає свою власну ідентичність.

ТЕХНОЛОГІЯ ТРВЗ (ТЕОРІЯ РІШЕННЯ ВІНАХІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ) – є технологією колективних ігор і занять з детальними методичними рекомендаціями. Вона має на меті не замінити основну програму, за якою працює педагог, а максимально підвищити її ефективність. Основу технології становлять ігри-заняття, під час яких діти знайомляться з навколишнім світом, вчаться виявляти суперечливі властивості предметів, явищ і розв’язувати ці суперечності, і які передбачають самостійний вибір дитиною теми, матеріалу та виду діяльності.

У

УПРАВЛІННЯ – це складна і багатогранна діяльність керівника школи, що має організаційний, педагогічний, соціальний, психологічний та технічний аспекти; це процес переведення складної динамічної системи (школи) з одного якісного стану в інший.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ – це цілеспрямований вплив керівника школи на діяльність шкільного колективу та навчально-виховний процес з метою забезпечення отримання найвищого результату в навчанні та вихованні учнів.

УРОК – це динамічна і варіативна форма організації процесу цілеспрямованої взаємодії (діяльності і спілкування) певного складу

вчителів і учнів, яка містить у собі зміст, форми, методи і засоби навчання, і, яка систематично використовується (в однакові відрізки часу) для вирішення завдань освіти, розвитку і виховання в процесі навчання, це найважливіша організаційна форма процесу пізнання світу учнями.

Ф

ФУНКЦІЯ (лат. *functio*) – виконання, відправлення, діяльність, відображення.

ФАКТОР – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник.

Х

ХЕД СТАРТ (англ. *Head Start* – успішний старт) – програма компенсаторного навчання в США, спрямована на підвищення успішності і розвиток інтелектуальних здібностей учнів з малозабезпечених сімей і національних меншин. Ця програма передбачає організацію цілоденного або часткового піклування і творення близького контакту з родинами. Програма передбачає процеси навчання, харчування, скринінгу здоров'я дітей та допомоги сім'ям, зокрема, і освітніх. Ця програма засвідчила залежність успішності навчання і психічного розвитку особистості від соціальних умов її існування.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ (від англ. «*cloud technology*») – це технології, які надають користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервіса. Термін з'явився 2008 року. Вперше словосполучення «*cloud computing*» вжив Ерік Шмідт – генеральний директор компанії Google. Сьогодні

хмарні технології технології обробки даних, у яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачу як онлайн-сервіси стали одним з основних трендів розвитку ІТ –технологій. Багато провідних ІТ-компаній, таких, як Google, Microsoft, Amazon, мають власні «хмарні» сервіси.

ХМАРА ТЕГІВ – це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами, тощо).

Ц

ЦИКЛ ЖИТТЄВИЙ НОВОВВЕДЕННЯ – проходження інноваційного процесу в часі; відображає основні етапи його розгортання, кількість яких прямо пов'язане як з внутрішньою, предметною логікою самого нововведення, логікою відносин між учасниками інноваційного процесу, так і з логікою взаємодії нововведення з навколишнім середовищем. У педагогічній науці склалася наступна послідовність етапів інноваційного процесу (В. А. Сластьонін, Л. С. Подимова):

Перша фаза нововведення – поява нововведення.

1. Етап народження нової ідеї в результаті наполегливого пошуку вирішення проблеми.

2. Етап винаходу, тобто втілення ідеї в конкретне нововведення.

3. Етап практичної реалізації нового і отримання стійкого позитивного результату. На цьому закінчується

Друга фаза - використання нововведення - теж має три етапи.

4. Етап розповсюдження нововведення.

5. Етап планування нововведення до появи альтернативи.

6. Етап скорочення масштабів застосування нововведення, його заміна альтернативою.

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ – складова навчальної діяльності вчителя й учнів (викладачів і студентів), що передбачає визначення кінцевого результату, якого мають досягти учасники освітнього процесу; це закони визначення, постановки та досягнення мети. Система цілепокладання включає дії від визначення мети до її досягнення. Формування цілі як суб'єктивно ідеального образу бажаного (цілеформування) передбачає втілення її в практику роботи та отримання об'єктивно-реального результату діяльності (цілереалізація).

Ш

ШКОЛА – це система, що складається з декількох підсистем, тісно пов'язаних між собою цілями і завданнями, які взаємодіють не тільки одна з одною, а й з навколишнім середовищем.

ШКОЛА-ЛАБОРАТОРІЯ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ – заклад освіти, який системно експериментує, апробує та впроваджує соціально значущі освітні нововведення в навчально-виховний процес та здійснює їх забезпечення

Ч

ЧАРТЕРНІ ШКОЛИ (англ. charter school, від charter – договір, статут) – новітній, альтернативний тип закладів середньої освіти, що поєднує в собі елементи приватних і державних шкіл. Ч. ш. з'явилися в США на початку 90-х років XX ст. за ініціативи Рея Баде, професора університету штату Массачусетс та Альберта Шанкера, президента Американської Федерації Вчителів. Ч. ш. фінансуються за рахунок державного або федерального бюджету, проте вони не зобов'язані дотримуватись державних стандартів у навчальному плані та мають значну свободу у

виборі навчальних програм. Важливу роль в Ч. ш. відіграє виховна робота, що включає в себе численні позакласні заходи, різноманітні книжкові клуби, спортивні секції, організацію та діяльність шкільного самоврядування, що у свою чергу дає змогу кожному учневі проявити свою активність.

Я

«Я»-концепція – сукупність уявлень людини про саму себе, про те, якими якостями і характеристиками вона володіє. Вона виникає поступово, в процесі соціальної взаємодії і самопізнання, складається з безлічі часкових образів свого «Я» і дає людині відчуття самототожності і ідентичності. Спочатку «Я»-концепція багато в чому залежить від зовнішніх впливів, але сформувавшись, починає виконувати самостійну роль - самого себе, свій досвід і весь навколишній світ людина сприймає, перебуваючи під її впливом. Таким чином, «Я»-концепція діє як внутрішній фільтр, проходячи через який весь життєвий досвід людини осмислюється і отримує значення. Виділяють 3 основних рівні «Я»-концепції: безпосередньо самі знання і переконання людини (когнітивна складова або Образ «Я»); її переживання в зв'язку з цим (оцінна складова, самооцінка); і то, як вона веде себе в реальності (поведінкова складова). Компоненти Я-концепції пов'язані один з одним. Вони мають відносно самостійну логіку розвитку, але все ж прагнуть до внутрішньої узгодженості і несуперечливості. Новий досвід легко засвоюється, якщо відповідає уявленням людини про себе. У тому випадку, якщо очікування і дійсність не збігаються, включаються захисні механізми психіки, вони допомагають людині інтерпретувати події таким чином, щоб воно відповідало її Образу «Я». «Я»-концепція тісно пов'язана з самосвідомістю і є результатом, підсумком роботи цього процесу.

ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ – змістовні ознаки особистості як форми існування психіки людини, котра є цілісністю, здатною до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та наділеною власним унікальним і неповторним внутрішнім світом. Особистість має такі змістовні (ключові) ознаки: цілісність, унікальність, активність. Сформована Я. о. є відношенням у трьох формах: переконання (раціональне ставлення); стереотип поведінки (звичка); почуття, переживання, мотив діяльності.

STEM

STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія та математика. Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics).

STEM-освіта – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять; (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія, мистецтво, математика – система освіти, стимулююча оволодіння знаннями і навичками технологічних наукових напрямів, що дозволяють брати участь в найбільших інноваційних міжнародних конкурсах і олімпіадах, таких як MATHCOUNTS, Science олімпіади та FIRST Robotics. Освіта, направлена на підтримку творчості та інноваційних навичок.

STEM-грамотність є міждисциплінарною областю дослідження, яка з'єднує всі чотири області: науку, технології, інженерію та математику. STEM-грамотність означає не просто досягнення грамотності в цих чотирьох напрямках, а й спонукає студентів перейти від вивчення дискретних фрагментів явища до механічних процесів і до світу в цілому.

STEM-лабораторії – лабораторії, що роблять сучасне обладнання та інноваційні програми більш доступними для дітей, зацікавлених у дослідницькій діяльності.

STEM-спеціальності – сучасні спеціальності, до яких можна віднести такі: ІТ-спеціалісти, програмісти, інженери, спеціалісти високотехнологічних виробництв, спеціалісти біо- и нано-технологій.

STEM-центр – це проектна лабораторія, в якій студенти та учні можуть виконувати дослідження з використанням сучасного (у тому числі цифрового) обладнання.

STEM-школа – спільне та проєктоване середовище навчального закладу, в якому навчання, об'єднане міждисциплінарним підходом, в умовах реальних уроків застосовує науку, технології, інженерію та математику в контекстах, що створюють зв'язки між школою, громадою, роботою та глобальним підприємством.

WEB-STEM-школа – це унікальний простір нового формату для спільного навчання, спілкування, обміну і вивчення найкращого вітчизняного та зарубіжного досвіду, знайомства з новаторами сучасної освіти, це майданчик підтримки, об'єднання зусиль освітян, науковців, громадських активістів та бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О.В., Яковець Н.І. (2005) Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник. За заг. ред. Н.І. Яковець. Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М.Гоголя. 199 с.
2. Білоцерковська Н.Г. (2005) Інформаційні технології і освіта в сучасному суспільстві. Шкіл. бібліотека. № 6. С. 45.
3. Вакулєнко В. М. (2010) Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. № 4. С. 36–48.
4. Васьківська Г.О. (2019) Дидактика початкової школи: навчально-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка. 240 с.
5. Герасимов Г. И., Илюхина Л. В. (1999) Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы (социологический аспект). Ростов н/Д.
6. Гончарова Н.О. (2018) Глосарій термінів STEM-освіти . Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – К. : РА «Освіта України». №10 (79). С. 89-95.
7. Гончарова Н.О. (2017) Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіти. Наукові записки Малої академії наук України. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. / [редкол. : С. О. Довгий (голова), О. Є. Стрижак, І. М. Савченко (відп. ред.) та ін.]. К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України. Вип. 10. – С. 104-114.
8. Державний стандарт початкової освіти (2018). Учитель початкової школи. №4 (вкладка). С.1-16.
9. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

10. Дичківська І. М. (2004) Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав. 448 с.
11. Дичківська І. М. (2013) Інноваційні педагогічні технології. Практикум : навчальний посібник. К. : Видавничий Дім «Слово». 370 с.
12. Дубогай О. Навчання в русі. Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі : методичний посібник. Київ : Шкільний світ. 112 с.
13. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
14. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
15. Закон України «Про освіту» URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
16. Истрофилова О.И. (2013). Организация самостоятельной работы студентов по направлению подготовки «Педагогическое образование» в условиях реализации ФГОС ВПО. Инновационные процессы в профессиональном образовании в условиях реализации ФГОС ВПО: коллективная монография / Отв. ред. Л.А. Ибрагимова, Г.Г. Кругликова. Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гос ун-та. Глава 8. С. 100–116.
17. Коновальчук І. І. (2011). Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія. за ред. П. Ю. Сауха. Житомир. 444 с.
18. Конституція України (1996). К.: Юрінком. 80 с.
19. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadz_hennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
20. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

21. Крилевець М.П. (2008). Модель сучасного уроку в початковій школі. Освіта Полтавщини: Часопис [ред. С.В.Корольок] Полтава: ПОІППО. № 17. С. 58-72.
22. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. (2016) Освітні технології. Київ : Нац. Ун-т біоресурсів та природокористування. 583 с. URL:: [file:///C:/Users/admin/ Downloads/-Release.pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/-Release.pdf)
23. Навроцький О. І. (2000) Вища школа України в умовах трансформації суспільства. Монографія. Харків. 240 с.
24. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи URL: <http://mon.gov.ua/Новини202016/12/05/konczepczyia.pdf>
25. Островецька Н.М., Даниленко Л.І. (1995) Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект. Монографія. К., 1995. С 61.
26. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект (2001): Наук-метод. посіб. / За ред. Л. Даниленко. К.: Логос, 2001. 185 с.
27. Педагогічний словник для молодих батьків (2003). К.: ДЦССМ.С. 277.
28. Підласий І., Підласий А. (1998).Педагогічні інновації. Рідна школа. №12. С. 3–17.
29. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладів середньої загальної освіти». URL:: [file: //C:/ Users/admin/ Downloads/ Професійний-стандарт-Вчитель-початкових-класів-закладу-загальної-середньої-освіти.pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/Професійний-стандарт-Вчитель-початкових-класів-закладу-загальної-середньої-освіти.pdf)
30. Савченко О. Я. (2002) Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза. 368 с.
31. Сазоненко Г.С. (2004) Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К.: Гнозис. С. 609.

32. Словник навчально-педагогічних понять і термінів (2001): Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка та ін. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. С.17.
33. Сорока О. В. (2014) Арт-терапія: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон. 196 с.
34. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
35. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3–4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>
36. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти (2018). 1 клас. Укладач А.В. Лотоцька. Харків: Вид-во «Ранок».192 с.
37. Товканець Г.В. (2015) Збірник тестів з курсу «Педагогіка». К.: Кондор-Видавництво. 196 с.
38. Федорова Н.Ф. (1999) Організаційно-педагогічні умови діяльності школи-лабораторії наукової установи. Автореф. дис на здоб. наук. ст. канд. пед. наук. Інститут педагогіки АПН України. К., 1999. С 5.
39. Фіцула М.М. (2006). Педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав. 560 с.
40. Хуторской А.В. (2017). Дидактика: Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения. СПб.: Питер. 720 с.
41. Хуторской А.В. (2005). Педагогическая инноватика – рычаг образования. Интернет-журнал «Эйдос». 10 сентября 2005. URL: <http://eidos.ru/journal/2005/0910-19.htm>
42. Хуторской А.В. (2008) .Педагогическая инноватика: учебное пособие для вузов. Издательский центр «Академия». 256 с.
43. Чепіль М. М., Дудник Н. З. (2012). Педагогічні технології : навч. посібн. К. : Академвидав. 224 с.

44. Шишарина Н. В. (2013). Инновации в образовании: сущность, функции, свойства и виды. Сибирский педагогический журнал. №4. С. 45–49.

45. Янкович О. І. (2017). Моральне виховання учнів молодшого шкільного віку в процесі реалізації медіаосвіти. Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В.В.Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». Випуск 33. С. 18-24.

46. Янкович О. І., Беднарек Ю., Анджеєвська А. (2015) Освітні технології сучасних навчальних закладів: навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка. 212 с.

47. Янкович О. І., Кузьма І. І. (2018). Освітні технології у початковій школі. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка. 266 с.

48. Яровенко Т. С. (2012) Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник Дніпропетровського університету. № 10. Т. 20. С. 214–219.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
А.....	5
Б.....	10
В.....	12
Г.....	16
Д.....	19
Е.....	24
Є.....	28
Ж.....	29
З.....	30
І.....	33
К.....	43
Л.....	47
М.....	49
Н.....	52
О.....	52
П.....	55
Р.....	58
С.....	61
Т.....	63
У.....	67
Ф.....	68
Х.....	68
Ц.....	69
Ш.....	70
Ч.....	70
Я.....	71
STEM.....	72
Список використаних джерел.....	74

Навчально-методичне видання

Інноватика в освіті: короткий термінологічний словник

Укладач: Товканець Г.В.

В авторській редакції

Тираж 10

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>